

EKONOMİ POLİTİK

Erinç Yeldan, 6 Ocak 2015

Magna Carta'nın 800. Yılı

Üniversitede dönem sonu, öğrencilerimle “*iktisadi büyümenin kaynakları*” konusunu tartışıyoruz. Can alıcı soru “*sanayi devrimi niye İngiltere’de; ve niye 18. yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşti?*” Ya da belki soruyu başka bir açıdan sormalıyız: “*sanayi devrimi, astronomi ve matematikte kaydettikleri büyük ilerlemelere karşın niye Arap yarımadasında gerçekleşmedi?*” Gene aynı bağlamda, “*Çin’liler, barut, el arabası ve su buharı gibi önemli endüstriyel buluşlara karşın, niçin sanayi devrimine öncülük edemediler?*”

Bu soruların tek bir yanıtı yok kuşkusuz. İnsanlık tarihinin zenginliği ve ülkelerin sanayileşme yolundaki farklı deneyimleri, büyümenin kaynakları üzerine zengin bir menü sunuyor. Bunun da ötesinde, iktisadi büyüme kavramı kuramsal olarak iktisat biliminin en zor ve en açıklanamamış öğelerini barındırmakta. Ancak, farklı deneyimleri bir araya getiren ortak bazı özellikleri belirlemek gene de olası; bu yazımızda da bunlara değineceğiz.

Söz konusu öğelerden ilki, “toprak rantlarını sanayi yatırımlarına dönüştürecek bir burjuva sınıfının oluşmasının önünü açabilen, sömürgeci/emperyal zihniyete sahip bir devlet aygıtının oluşması” olarak anılabilir. Sömürgeler ile yürütülen ticaretin güven altında gelişebilmesi için İngiliz donanmasının ticaret filolarına kılavuzluk etmesi; ve sömürgeler ile olan ticaretin sadece İngiliz bandıralı gemiler aracılığıyla sürdürülmesine dayalı *korumacılık* ilkeleri gene İngiliz devlet siyasetinin ayrılmaz unsurları olarak göze çarpmaktaydı.

Bunun yanında “paranın ekonomik faaliyetleri yönlendirmesi” de sayılabilir elbette. Ne de olsa konumuz “ekonomi”. Genişleyen iç pazar ile birlikte artan sınıai üretimin ve ticaretin sürdürülmesinde para arzının yönlendirilmesi ve denetlenmesi son derece önemliydi. İngiltere Merkez Bankası (Bank of England) 1694’te bu görevi üstlenmiş ve dünyanın ikinci merkez bankası (İsveç’ten sonra) olma ayrıcalığını elde etmişti. Sanayi devriminde yaratılan değerlerin para sermayesine dönüştürülmesi ve yeniden yatırıma yönlendirilmesinde para piyasasının ve para otoritesinin önemi yadsınamayacaktı.

Ancak bütün bunların yanında çok daha önemli bir kavram, İngiltere’de daha 1215’te **Magna Carta Sözleşmesi** sayesinde gerçekleştirilmiş idi: *hukukun üstünlüğü*. *Büyük Özgürlükler Sözleşmesi* diye de anılan *Magna Carta*, bundan tam 800 yıl önce 1215’te, İngiltere’de büyük toprak sahiplerinin rastgele vergi alınmasını engelleyerek ve Kralın (Yolsuz Kral John) yetkilerini kısıtlayan bir dizi hukuki ve sosyal özgürlük ilkesini tanıyarak kapitalist sermaye birikiminin de temellerini atmıştı.

Magna Carta'nın 39. maddesinde yer alan; “*Özgür hiç kimse kendi benzerleri tarafından ülke kanunlarına göre yasal bir şekilde muhakeme edilip hüküm giymeden tutuklanmayacak, hapsedilmeyecek, mal ve mülkünden yoksun bırakılmayacak, kanun dışı ilan edilmeyecek, sürgün edilmeyecek veya hangi şekilde olursa olsun zarara uğratılmayacaktır*” (*) hükmü, vatandaşların hakları ve özgürlükleri açısından çok önemli kurallar getirmiş olup, hukukun üstünlüğü ilkesinin birçok ülkede yerleşmesine neden olmuştu. “*Adalet, satılamaz, geciktirilemez; hiçbir özgür yurttaş, ondan yoksun bırakılamaz*” ilkesi, Magna Carta

Sözleşmesinin en önemli şiarlarından birisi olarak, “hukukun üstünlüğü” ve “hukukta ayrılıklar” ilkelerini yasal güvenceye bağlamaktaydı.

Hukukun üstünlüğü ilkesi 800 yıl boyunca insanlık tarihinin en önemli mücadele alanlarından birisi olarak günümüze kadar geldi. Yukarıdaki sorularımıza dönersek, sanayi devrimi sizce neden kıtalar aşan Müslüman Denizcilerin coğrafyasında değil de, emperyal İngiltere topraklarında gerçekleştirilmiş olabilir?

(*) Daha ayrıntılı bilgi için, www.biyografi.info/bilgi/magna-carta